

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 8 Sayı: 36 Volume: 8 Issue: 36

Şubat 2015 February 2015

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

AFYONKARAHİSAR İLİ ANTİKACILARINDA BULUNAN HESAP İŞİ İŞLEMELİ ÜRÜNLER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA*

A RESEARCH ON "HESAP İŞİ" WHICH ARE LOCATED IN ANTIQUE SHOPS OF AFYONKARAHİSAR

Filiz ERTÜRK**
Fatma YETİM***

Öz

Bu araştırmanın amacı; Afyonkarahisar ili antikaclarında bulunan hesap işi işlemeli ürünlerin değerlendirilmesi; tür, teknik, gereç, renk, desen, kompozisyon özelliklerinin incelenmesidir. Araştırmanın evrenini Afyonkarahisar ili antikaclarında bulunan hesap işi işlemeli ürünler oluşturmaktadır. Antikaclarında bulunan hesap işi işlemeli ürünlerden ulaşılabilen 50 adet hesap işi işlemeli ürün, örneklem olarak seçilmiştir. Antikaclarından elde edilen ürünlerin fotoğrafları çekilerek ve ürünler bizzat incelenerek bilgi formları hazırlanmış, bilgi formlarının arkasında işlemlerin desen çizimleri yer almıştır. İnceleme sonuçları bulgular bölümünde ürünlerin tür, teknik, renk, gereç, motif ve kompozisyon özellikleri olarak tablolar halinde sunulmuştur.

Afyonkarahisar ili antikaclarında bulunan hesap işi işlemeli ürünlerde tür olarak en çok uçkura rastlandığı, işlemeli ürünlerin kumaşlarının çoğunun yöresel dokumalar üzerine uygulandığı, işlemlerde genellikle düz ve verev hesap iğnesi tekniğinin kullanıldığı, renklerde ise sarı, pembe, mor, yeşil, bordo, turuncu ve mavi rengin yoğunlukta olduğu görülmüştür. İşlemeli ürünlerin çoğunda bitkisel ve nesneli bezeme tercih edilmiştir. En çok düzgün sıralamalı kompozisyon uygulanmıştır.

Anahtar kelimeler: Afyonkarahisar, antikaacı, el sanatları, işleme, nakış, hesap işi

Abstract

The purpose of this research is the evaluation of hesap işi which are located in antique shops of Afyonkarahisar and the examination of techniques, equipment, colors, patterns, composition features. The most important pivot of this study is the hesap işi which are located in antique shops of Afyonkarahisar. 50 pcs of hesap işi which are presented in antique shops of Afyonkarahisar are selected as sample. The photos of products which were received from the antique shops were taken and they were examined and prepared in information forms. The drawings of patterns of the embroidered works took place behind the information forms. As a result of this study, the technical, typical, color, motif and composition characteristics were presented in the findings section with tables.

The most common type in hesap işi products which are located in Afyonkarahisar antique shops is drawstring. Many of the fabrics of embroidered products are exerted on local weavings and straight and oblique hesap işi techniques are usually used on processings, colors in general are

*Bu çalışma, "Afyonkarahisar İli Antikaclarında Bulunan Hesap İşİ İşlemler Üzerine Bir Araştırma" adlı yüksek lisans tezinden hazırlanmıştır.

** Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Geleneksel Türk El Sanatları Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi.

*** Doç.Dr.,Gazi Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, El Sanatları Bölümü.

yellow, pink, purple, green, red, orange and blue. Vegetal and zoological ornaments are used in many of the embroidered products. The most exerted type is smooth sorting composition.

Keywords : Afyonkarahisar, Antique, Handcrafts, Embroidery, Hesap işi

1.GİRİŞ

İnsanlık tarihinin her döneminde var olan sanat, genel anlamıyla yaratıcılığın ve hayal gücünün ifadesi olarak bilinir.

Sanat, bir duygu, tasarı, güzellik vb.nin anlatımında kullanılan yöntemlerin tamamı veya bu anlatım sonucunda ortaya çıkan üstün yaratıcılık, belli bir uygarlığın veya topluluğun anlayış ve zevk ölçülerine uygun olarak yaratılmış anlatım, bir şey yapmada gösterilen ustalık, bir meslekte uyulması gereken kuralların tümü ve zanaat gibi çeşitli tanımları bulunmaktadır (www.tdk.gov.tr).

Başka bir deyişle sanat; insanın kendini anlatma, kendi dışındaki dünya ile iletişim kurma ve etkileme gibi dürtüleri ile ortaya çıkan bir olgudur (Alpaslan, 1981: 1).

Her toplumun kendine özgü kültür birikimi, gelenek-görenekleri, dili, karakteri, rengi olduğu gibi, halk topluluklarının içinden doğarak gelişen halk sanatları bulunmaktadır. Müzik, oyun, edebiyat vb. alanların yanı sıra el sanatları, toplumun kendine özgü değerlerini yansıtan önemli alanlardan biridir. Kültürel birikimin, biçimlerle, renklerle ve çeşitli tekniklerle en içten ve doğal yansıması olan el sanatları ile motifler, renkler ve kompozisyonlar, kuşaklar boyunca aktarılarak bugüne gelmiştir (Alpaslan, 1981: 11).

Toplumların hayat biçimini, geleneklerini, göreneklerini ve duygularını yansıtan el sanatları, toplumun kültürel değerlerini kuşaktan kuşağa aktaran ve gelişmesini devam ettiren kalıcı belgelerdir.

El emeğiyle yapılan el sanatı eserler, toplumların hayat biçimini, geleneklerini, göreneklerini ve duygularını yansıtmakla birlikte ustaların duygu ve düşünceleriyle bütünleşmiştir. El sanatları, sözle ifade edilenden daha zengin bir anlam yüküyle doludur.

Çok zengin el sanatları potansiyeline sahip olan Türk milletinin kültür tarihi incelendiğinde, asırlar öncesinde yaratıcı gücünü kullanarak madenlerden, taşlardan, bitkilerden ve hayvanlardan elde edilen hammaddeleri değerlendirerek çeşitli ihtiyaç maddelerini yaptığı görülmüştür. Orta Asya'dan Anadolu'ya kadar uzanan göç yolunda karşılaştıkları kültürlerden de etkilenerek günümüze kadar uzanan el sanatları oluşmuştur (Altuntaş, 1994: 1).

Türkler süsleyici sanatların her dalında yaratıcı olmuşlardır. Türk halıları, kilimleri, kumaşları, işlemeleri, oyaları, keseleri, çorapları, çinileri, ahşap, fildişi, sedef, bakır, tunç, gümüş, altın, kehribar, cam işleri, çeşitli takıları ve başlıklarıyla Türk kıyafetleri dünya müzelerinde en gözde eserler arasında yer almıştır (Berker ve Durul, 1970: 3).

Zaman içerisinde yaşam şartlarına göre değişimler gösteren el sanatları, ortaya çıktığı toplumun duygularını, sanatsal beğenilerini ve kültürel özelliklerini yansıtır hale gelerek "geleneksel" vasfı kazanmıştır.

Geleneksel el sanatları, geçmişten günümüze aktarılan teknik ve estetik birikimin somut ürünlere dönüştüğü kültürel ifade biçimleridir. Usta çırak ilişkisiyle kuşaktan kuşağa aktarılan el sanatları üretimi, toplumun ekonomik yapısını yansıtmakla birlikte toplumun biçim ve estetik anlayışını sergileyen sanat eserleri olduğu gibi kültürel mirasın aktarılmasını da sağlarlar.

El sanatları, toplumların yapılarına, geleneklerine beğenilerine ve kültürlerine göre değişik özellikler gösteren çalışmaların önemli bir bölümüdür. Toplumların hayat biçimini, geleneklerini, göreneklerini ve duygularını yansıtan en eski sanat dalı olmasının yanı sıra, toplumun kültürel değerlerini kuşaktan kuşağa aktaran ve bu değerlerin gelişmesini devam ettiren kalıcı belgelerdir.

İnsanların günlük gereksinimlerini karşılamak için daha çok süsleme, dekorasyon ve fayda amacıyla yapılan el sanatları ürünleri, bireyin yaratıcı yeteneği ile toplumun karakterini yansıtarak milli sanat zevkini ortaya koymaktadır (Yetim ve Özdemir, 1997: 191). El sanatları, insanın elini, gözünü, gönlünü sevgiyle birleştirerek meydana getirdiği insan emeğinin ve becerisinin en değerli eserleridir.

Günlük yaşamda el sanatlarının kullanım amaçları, çağın koşullarına göre değişse de, dönemlerinin tanıkları olarak büyük değer taşırlar. El sanatı ürünlerinde yaratıcılık, duyu ve düşünce dünyasıyla bütünleşir. Geçmişten bugüne gelen ve her biri miras değeri taşıyan "el yapımı" eserler, bireysel ve toplumsal kimliğimizin yansımaları olarak modern tasarımlar için de birer kaynaktır.

Türk işlemeciliğinin Türk sanat tarihinde, halk biliminde, seçkin yeri ve zaman zaman isimsiz sanatçılar aracılığıyla el sanatları düzeyinden güzel sanatlar düzeyine ulaşan ürünleri vardır. Köklü bir geçmişin tarihi uzantısı olma niteliğini taşıyan bu ürünler; estetik değerlerin yanı sıra toplumun yaşama biçimi, duyuş ve düşünüş sistemini de yansıtmaktadır (Barışta, 2001: 1).

Giyecek ve kullanılacak eşyaları bezemek arzusu ile doğan işleme, süsleme sanatlarının en eskilerindedir. İşlemeler, Türk el sanatları içerisinde önemli bir yer alır. İşleme; emek, sabır, göz nuru ve incelik isteyen bir sanat olup bir milletin ince zevkini ve kültürünü yansıtır.

İşleme, genellikle kasnak ve gergef adı verilen araçlara gerilen deri veya kumaşın renkli iplik, altın ve gümüş sim ve iğne aracı ile çeşitli tekniklerle yapılan süsleme sanatıdır (Berker, 1974: 9).

İpek, yün, keten, pamuk, metal vb. iplikler kullanarak, çeşitli iğneler ve uygulama biçimleri aracılığıyla; keçe, deri, dokuma vb. üzerine yapılan bezemelere işleme denir (Barışta, 1995 s.1).

İşlemeler değişik kumaşlar ve deri üzerine, iğne veya tığ ile değişik ipliklerle, sim, sırma, pul, boncuk, inci gibi kıymetli taşlar kullanılarak, düz veya kabarık olarak elde veya makinede süsleme olarak yapılır (Özdiler, 1990: 7).

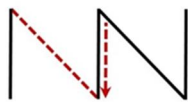
İşlemecilik, ince ve aynı zamanda el becerileri arasında en fazla emek, zaman ve sabır gerektiren daima en çok takdir edilen güç bir sanattır. "İğne ile kuyu kazmak" deyimini de bunun güzel bir ifadesidir (Gönül, 1973: 11).

Türk işlemelerinin nadide bir türü olan, kasnak ve gergef yardımı ile ipliği sayılabilen kumaşlar üzerine renkli ipliklerle ve sim ve sırma tel ile kumaşın iplikleri sayılarak yapılan, tersi ve yüzü aynı görünüşte olan işleme tekniğine "Hesap işi" denir (Sain, 1987: 6).

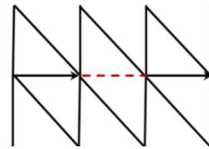
Hesap işi, kumaşın atkı ve çözümlü iplikleri sayılarak "bezayağı" örgüsü ile dokunmuş kumaşlara işlenir.

Hesap işi iğne teknikleri, işlem olarak çok basit görünmekte ancak şekil oluşturmak için, iplikler sayılarak defalarca sağa-sola, yukarı-aşağı doğru işlenerek, oldukça uzun zaman ve dikkat gerektirmektedir (Özcan, 1994: 87).

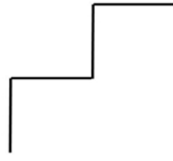
Hesap işinde düz hesap iğnesi, verev hesap iğnesi, gözeme, antika, çiğerdeldi, balıksırtı, civankaşı, hasır iğne, mürver, muşabak, sarma, susma kullanılan iğne teknikleridir (Çizim No 1-2-3-4).

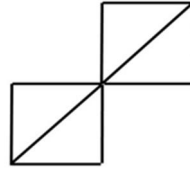
Çizim No 1. Düz hesap iğnesi

Çizim No 2. Düz hesap iğnesi-gözeme

Çizim No 3. Verev hesap iğnesi

Çizim No 4. Karşılaşmış-gözenmiş
verev hesap iğnesi

İşleme sanatı ile bütünleşmiş olan “ nakış” kelimesi, güzel sanatların her alanında “süsleme işini meydana getiren ve başlı başına bir birlik olan unsur ” olarak tanımlanabilen ve eskiden süsleme resmi anlamında kullanılan nakış, günümüzde el işi, işleme anlamında kullanılmaktadır.

Geçmişte tamamının el emeği, göz nuru ile yapılan el işlemlerinin pek çoğu, teknolojinin gelişmesi ile birlikte bugün makine ile işlenebilir duruma gelmiştir.

Ancak, günümüzde üretimi azalmış veya terk edilmiş el sanatları, ortaya çıkışından bu güne kadar, teknolojik gelişme ve toplumsal değişme sonucu ortaya çıkan makineleşme nedeniyle 20. yüzyıla kadar pek çok değişikliğe uğramıştır. Öte yandan el sanatı üretimine ve pazarlamasına olumlu katkıda bulunan ahilik ve benzeri kuruluşların, günümüzde işlevlerini yerine getiremez duruma düşmeleri sonucunda, el sanatları üretimi, bölgesel ihtiyaçlar için yapılmaya başlanmıştır. Sonuçta, üretildiği bölgenin gelenek ve göreneklerini yansıtan bir üretim biçimine dönüşmüştür (Kahvecioğlu, 1994: 1).

Bölgesel özellikler taşıyan ve geçmişten günümüze kültür akışını sağlayan geleneksel işleme tekniklerinden birisi de hesap işidir. Afyonkarahisar ilinde hesap işi ile işlemeli ürünler günümüze kadar ulaşan maddi kültürün değerli belgeleridir.

Afyonkarahisar ilinin konumu, yolların kesişme noktası olma özelliği kent kültürüne de yansımış ve oldukça zengin bir kültürel yapı oluşturmuştur. Afyonkarahisar ili kültürü, beş bin yıllık tarihi geçmişi süresince toprakları üzerinde yaşamış tüm medeniyetlerin izlerini taşımaktadır. Özgün dili, müzik ve folkloru, giysileri, el sanatları, mutfağı, doğum ve ölüm sonrasında özel günlerdeki törenleri ile Afyonkarahisar zengin bir kültüre sahiptir (Anonim, 2013: 30).

Afyon ismi, il topraklarında yetişen haşhaş bitkisinden gelmektedir. Ege Bölgesinde yer alan Afyonkarahisar İli Kurtuluş savaşında çok önemli savaşlara sahiplik yapmıştır. Türkiye'nin termal başkenti olarak bilinen Afyonkarahisar temel sanayi ürünleri mermer ve gıda üzerine olup haşhaş, kaymak, sucuk, lokum vb. önde gelen ürünlerdir.

Afyonkarahisar'da yapılan el sanatları çarşılara da isim olmuş, sanatkarları bir araya toplamıştır. Saraçlar, yemeniciler, keçeciler, mutaflar ve demirciler çarşısı alışverişini kolaylaştıran, birlik, beraberlik ve güvenin örneklerini sergileyen atölye ve dükkanları tek çatı altında toplamıştır. Günümüzde bu çarşı isimleri kullanılmakta ama sanatkarlarını birer birer kaybetmektedir (Arsoy, 2004: 383).

Afyonkarahisar da el sanatları oldukça çeşitlidir. Geçmişte yapılmış ve kullanım alanı bulmuş olan, günümüzde ise çeşitli sebeplerle birlikte teknolojik gelişmelere yenik düşen Afyon el sanatlarının başında tabaklık, yemenicilik, saraçlık, semercilik, koşumculuk, mutaflık gelmektedir. Halı ve kilim dokumacılığı, keçecilik, at arabası yapımıcılığı, alem yapımıcılığı ve ahşap işleri ise kaybolmaya yüz tutmuştur. Oya ve dantel işleri, mermercilik, işlemler, tığ ve şiş örücülüğü günümüzde yapılmaktadır (Arsoy, 2004: 382).

Afyonkarahisar yöresinde kadınlar giydiği ve kullandığı eşyaları işlemlerle süslemiş, yaşamına zevk ve renk katmayı bilmiştir. Böylece işlemin yörede gelişmesi ve çeşitlenmesi sağlanmıştır. Günlük kullanım ve özel günlerde kullanılan peşkir, uçkur, yağlık, çarşaf, baş örtüsü, çevre ve çeşitli örtüler de sarma nakışlar, pullu işlemler vb, özellikle de hesap işlemler yoğun olarak görülmektedir (Fotoğraf No 1).

Fotoğraf No 1. Hesap İşi İşlemeli Başbezi

Afyonkarahisar ili antikacılarında geçmişte işlenen ve günümüze ulaşan hesap işi işlemeli ürünler bulunmaktadır. Antika, maddi ve tarihsel değeri olan eski eşya anlamında bilinmektedir. Antikacı ise antikaları toplayan muhafaza eden ve satışını yapan kimsedir. Geçmişin izlerini taşıyan işlemeli ürünlerde antikacıların ilgi alanlarındadır. İşlemeler yapıldığı yörenin kültürünü, yaşam tarzını, yaşayışını yansıtan ve tarihi değeri yüksek olan eşyalardır. Günümüzde antika değerine sahip işlemeli ürünler evlerde, müzelerde bulunmakla birlikte antikacılar da yer almaktadır. Kültür varlıklarımızın önemli bir bölümünü oluşturan bu el işlemleri, bilimsel yöntemlerle araştırılmalı, belgelenmeli ve korunmalıdır.

İncelenen kaynaklarda Afyonkarahisar ilinde bulunan hesap işi işlemleri ile ilgili bilimsel yayınların yeterli olmadığı anlaşılmıştır. Bu nedenle günümüzde yok olmaya yüz tutmuş işlemleri yaşatmak ve geliştirmek, hesap işi ile yapılmış ürünlerin geleneksel özelliklerini araştırarak gelecek nesillere aktarmak ve bu alanda kaynak ortaya çıkarmak amacıyla Afyonkarahisar ili antikacılarında bulunan hesap işi işlemeli ürünlerin özellikleri araştırmanın konusunu oluşturmuştur.

Bu araştırma, Afyonkarahisar il merkezinde bulunan antikacılarıdaki hesap işi işlemlerin gereç, teknik, renk, boyut, motif, desen, kompozisyon özellikleri ve kenar temizleme tekniklerini belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Afyonkarahisar ilinde hesap işi ürünler üzerinde yapılan bu çalışma, el sanatlarımıza sahip çıkarak antikacılar da bulunan hesap işi işlemeli ürünlerin tanıtılması, unutulmaya yüz tutmuş ürünlerin değerlendirilmesi, belgelendirilmesi, geleneksel kültür değerlerimizin gelecek kuşaklara aktarılması bakımından önem taşımaktadır.

2. MATERYAL VE METOD

Bu araştırmanın materyalini Afyonkarahisar il merkezindeki antikacılar da bulunan özgün niteliklere sahip 50 adet hesap işi işlemeli ürün ve konu ile ilgili literatürden elde bilgiler oluşturmaktadır.

Veri toplamaya yönelik olarak ürünlerin özelliklerini belirlemek amacı ile bilgi formları bizzat araştırmacı tarafından hazırlanmış, kaynak kişilerden elde edilen ürünlerin genel ve detay fotoğrafları çekilmiştir. Hesap işi ürünlerin motifleri işleme tekniğine uygun olarak bilgisayar ortamında çizilmiş, ürünlerin desen çizimleri, bilgi formu arkasında yer almıştır.

Afyonkarahisar il merkezindeki antikacılar da ulaşılabilen hesap işi işlemeli ürünlerin bilgi formları ürünlerin çeşitlerine göre ayrılmış ve bilgi formlarından elde edilen veriler ile hesap işi işlemeli ürünlerin tür, teknik, kullanılan gereçler, renk, bezeme konuları ve

kompozisyon özellikleri belirlenmiş, % değerleri hesaplanmış ve tablo şeklinde bulgular ve yorumlar bölümünde sunulmuştur.

3. BULGULAR VE YORUM

3.1. Hesap İşi İşlemeli Ürünlere Ait Bilgi Formlarından Örnekler

Afyonkarahisar ilinde antikacılar da bulunan ve araştırma kapsamına alınan hesap işi işlemeli ürünlerin özellikleri üzerinde yapılan gözlem ve incelemeler doğrultusunda hazırlanan bilgi formlarından örnekler ve hesap işi işlemlerin desen çizimleri Ek 1' de verilmiştir.

3.2. Hesap İşi İşlemeli Ürünlerin Özellikleri

3.2.1. Hesap İşi İşlemeli Ürünlerin Türleri

Afyonkarahisar ilinde antikacılar da bulunan ve araştırma kapsamına alınan hesap işi işlemeli ürün türlerine ait bilgi formlarından elde edilen bilgiler değerlendirilmiş ve Tablo 1' de sunulmuştur.

Tablo 1: Hesap İşi İşlemeli Ürün Türleri

Ürün Türleri	Hesap İşi	
	n	%
Uçkur	34	68
Peşkir	5	10
Bohça	4	8
Başbezi	2	4
Örtü	2	4
Çevre	2	4
Çarşaf	1	2
TOPLAM	50	100

Tablo 1. incelendiğinde hesap işi işlemeli ürün türlerinden % 68'inin uçkur, % 10'unun peşkir, % 8' inin bohça, % 4'ünün başbezi, % 4'ünün örtü, % 4'ünün çevre, % 2'sinin ise çarşaf olduğu görülmüştür.

Elde edilen verilere göre hesap işi işlemeli ürün türleri incelendiğinde hesap işi tekniğinin çoğunlukla ürün türü olarak uçkur üzerine uygulandığı anlaşılmaktadır. Bunun nedeni ise yörede şalvar ve uçkur kullanımının yaygın olması şeklinde yorumlanabilir. Uçkur, iç kuşağı anlamında olup, üç etek üstüne bağlanarak da kullanılmış, bazı yörelerde şalvarben olarak da adlandırılmaktadır. Uçkurlar bele bağlandığı zaman her iki ucunda bulunan işlemler önde yer alır.

3.2.2. Hesap İşi İşlemeli Ürünlerin İşleme ve Kenar Temizlemede Kullanılan Gereçler

Afyonkarahisar ili antikacılarında bulunan ve araştırma kapsamına alınan hesap işi işlemeli ürünlere ait bilgi formlarında ürünlerin işleme ve kenar temizlemede kullanılan gereçler üzerinden yapılan incelemelerden elde edilen veriler değerlendirilmiş ve Tablo 2' de sunulmuştur.

Tablo 2: Hesap İşi İşlemeli Ürünlerin İşleme ve Kenar Temizlemede Kullanılan Gereçler

Kullanılan Gereçler	İşleme		Kenar Temizleme	
	n	%	n	%
Pamuk iplik	41	82	47	94
Sim	14	28	2	4
İpek iplik	6	12	-	-
Yassı tel	6	12	-	-

*Birden fazla şık işaretlendiği için toplam alınmamıştır.

Tablo 2. incelendiğinde hesap işi işlemeli ürünlerin işlemlerinde % 82'sinde pamuk iplik, % 28'inde sim, % 12'sinde ipek iplik ve % 12'sinde yassı telin iplik olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Ürünlerin kenar temizlemede % 94'ünde pamuk iplik, % 4'ünde ise sim kullanılmıştır.

Afyonkarahisar ili antikacılarında bulunan ve araştırma kapsamına alınan hesap işi işlemeli örneklerin dokuma özelliklerine ilişkin bilgi formundan elde edilen bilgilere göre ürünlerde çoğunlukla bölgede dokunmuş göyneklik kumaş olarak adlandırılan yöresel el dokumalarının kullanıldığı belirlenmiştir.

3.2.3. Hesap İşi İşlemeli Ürünlerin İşleme ve Kenar Temizleme Teknikleri

Afyonkarahisar ili antikacılarında bulunan ve araştırma kapsamına alınan hesap işi işlemeli ürünlere ait bilgi formlarından elde edilen ürünlerin işleme teknikleri ve kenar temizleme teknikleri ile ilgili bilgiler değerlendirilmiş ve sonuçlar Tablo 3’de sunulmuştur.

Tablo 3: Hesap İşi İşlemeli Ürünlerin İşleme Teknikleri ve Kenar Temizleme Teknikleri

Teknikler	İşleme Tekniği		Kenar Temizleme Tekniği	
	n	%	n	%
Düz Hesap İğnesi	50	100	-	-
Verev Hesap İğnesi	50	100	-	-
Tel Sarma	18	36	-	-
Gözeme	12	24	-	-
Verev Sarma	9	18	-	-
Susma	6	12	-	-
Çiğerdeldi	4	8	-	-
Muşabak	1	2	-	-
Çekme Ajur	1	2	-	-
Antika	1	2	-	-
Hasır İğne	1	2	-	-
Elde Baskı Dikişi	-	-	31	62
Makine Dikişi	-	-	9	18
Saçak Bükme	-	-	8	16
Hazır Harç	-	-	1	2
Kenar Tem. Tek. Uygulanmamış	-	-	1	2

*Birden fazla şık işaretlendiği için toplam alınmamıştır.

Tablo 3. incelendiğinde hesap işi işlemeli ürünlerin tamamında (% 100) düz hesap iğnesi ve verev hesap iğnesi kullanıldığı, % 36’sında tel sarma, % 24’ünde gözeme, % 18’inde verev sarma, % 12’sinde susma, % 8’inde çiğerdeldi, % 2’sinde muşabak, % 2’sinde çekme ajur, % 2’sinde antika ve % 2’sinde hasır iğne tekniğinin kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Tablo 3. incelendiğinde işlemeli ürünlerin kenar temizliğinde % 62 oranında elde baskı dikişi, % 18 oranında makine dikişi, % 16 oranında saçak bükme, % 2 oranında hazır harç uygulanmış olduğu görülmüştür.

3.2.4. Hesap İşi İşlemeli Ürünlerin İşleme ve Kenar Temizlemesinde Kullanılan Renkler

Afyonkarahisar ili antikacılarında bulunan ve araştırma kapsamına alınan hesap işi işlemeli ürünlerin işleme ve kenar temizlemesinde kullanılan renkler ile ilgili bilgiler değerlendirilmiş ve Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4: Hesap İşi İşlemeli Ürünlerin İşleme ve Kenar Temizlemesinde Kullanılan Renkler

Renkler	İşleme		Kenar Temizleme	
	n	%	n	%
Krem	5	10	38	76
Beyaz	1	2	1	2
Kırmızı	16	32	-	-
Mercan Kırmızısı	5	10	-	-
Yavruağzı	17	34	-	-
Kiremit Rengi	2	4	-	-
Bordo	21	42	1	2
Açık Yeşil	12	24	-	-
Yeşil	26	52	2	4
Koyu Yeşil	19	38	-	-

Yağ yeşili	10	20	-	-
Açık Pembe	3	6	-	-
Pembe	25	50	1	2
Koyu Pembe	8	16	-	-
Açık Mavi	19	38	-	-
Koyu Mavi	21	42	-	-
Nar Çiçeği	2	4	-	-
Eflatun	8	16	-	-
Mor	34	68	-	-
Gül Kuruşu	3	6	-	-
Sarı	18	36	2	4
Hardal Sarısı	7	14	-	-
Turuncu	21	42	-	-
Kahverengi	9	18	1	2
Siyah	12	24	-	-
Altın Sarısı Sim	12	24	1	2
Gümüş Beyazı Sim	1	2	-	-
Altın Sarısı Tel	6	12	-	-
Gümüş Beyazı Tel	1	2	-	-
Gri	2	4	-	-

*Birden fazla şık işaretlendiği için toplam alınmamıştır.

Tablo 4 incelendiğinde hesap işi işlemlerde kullanılan renklerin % 68'inin mor, % 52'sinin yeşil, % 50'sinin pembe, % 42'sinin koyu mavi, turuncu ve bordo, % 38'inin koyu yeşil ve açık mavi, %36'sının sarı, % 32'inin kırmızı, % 24'ünün siyah ve sarı sim, % 20'sinin yağ yeşili, % 18'inin kahverengi, % 16'sının eflatun, % 14'ünün hardal sarısı ve açık yeşil, % 12'sinin altın sarısı tel, % 10'unun mercan kırmızısı ve krem, % 6'sının açık pembe ve gül kuruşu, % 4'ünün kiremit rengi, nar çiçeği ve gri, % 2'sinin gümüş beyazı tel ve beyaz renklerinin olduğu anlaşılmaktadır. Kenar temizliğinde kullanılan renklerin % 76'sının krem, % 4'ünün sarı ve yeşil, % 2'sinin kahverengi, altın sarısı sim, beyaz, bordo ve pembenin kullanıldığı görülmüştür.

İşlemlerde yeşil, mavi, pembe ve mor tonlarının yoğun olarak kullanılması, yöreye ismini de veren haşhaş bitkisi ile bitkinin çiçek ve tohum renklerinin kullanıldığı anlaşılmaktadır.

3.2.5. Hesap İşi İşlemeli Ürünlerin Bezeme Konuları

Afyonkarahisar ili antikacılarında bulunan ve araştırma kapsamına alınan hesap işi işlemeli ürünlerde kullanılan bezeme konuları ile ilgili bilgiler değerlendirilmiş ve Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5: Hesap İşi İşlemeli Ürünlerde Kullanılan Bezeme Konuları

Bezeme Konuları	İşleme	
	n	%
Bitkisel ve Nesneli Bezeme	26	52
Bitkisel Bezeme	16	32
Nesneli Bezeme	2	4
Bitkisel ve Geometrik Bezeme	2	4
Figürlü Bezeme	1	2
Geometrik Bezeme	1	2
Figürlü ve Bitkisel Bezeme	1	2
Figürlü ve Nesneli Bezeme	1	2
TOPLAM	50	100

Tablo 5 incelendiğinde hesap işi işlemeli ürünlerin % 52'sinde bitkisel ve nesneli bezeme, % 32'sinde bitkisel bezeme, % 4'ünde nesneli bezeme, % 4'ünde bitkisel ve geometrik

bezeme ve % 2'sinde figürlü bezeme, geometrik bezeme, figürlü ve bitkisel bezeme, % 2'sinde figürlü bezeme ve nesneli bezemenin yer aldığı görülmüştür.

Elde edilen verilere göre, hesap işinin desen özelliğine bağlı olarak bitkisel ve nesneli bezemenin yoğun olarak bir arada kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bilgi formlarında yapılan incelemelerde bitkisel bezemelerde yörenin simgesi olan haşhaş motifine yer verildiği görülmüştür.

3.2.6. Hesap İşi İşlemeli Ürünlerin Kompozisyon Özellikleri

Afyonkarahisar ili antikacılarında bulunan ve araştırma kapsamına alınan hesap işi işlemeli ürünlerde kullanılan kompozisyon özellikleri ile ilgili bilgiler değerlendirilmiş ve Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6: Hesap İşi İşlemeli Ürünlerin Kompozisyon Özellikleri

Kompozisyon Özellikleri	İşleme	
	n	%
Düzgün Sıralamalı	45	90
Bağlantılı Sıralamalı	5	10
TOPLAM	50	100

Tablo 6. incelendiğinde, hesap işi işlemlerin motiflerin % 90'ı düzgün sıralamalı, % 10'u bağlantılı sıralamalı kompozisyon özelliklerinden oluştuğu görülmüştür.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. Sonuç

Bu çalışmada, Afyonkarahisar ili antikacılarında bulunan geleneksel Türk işlemlerinden hesap işi işlemlerinin özellikleri (tür, teknik, kullanılan gereç, renk, bezeme konusu ve kompozisyon özelliği) araştırılarak belgelenmesi ve kaynak oluşturulması amaçlanmıştır.

Afyonkarahisar'da geçmişten günümüze el sanatları çeşitlilik göstermekle birlikte yöre insanının ince zevkini, el becerisini ortaya koymaktadır. Oya ve dantel işleri, mermercilik, işlemler, tığ ve şiş örücülüğü günümüzde devam etmektedir.

Afyonkarahisar ilinde antikacılarında bulunan uçkur, peşkir, bohça, başbezi, örtü, çevre ve çarşaf olmak üzere 50 adet hesap işi işlemeli ürün araştırma kapsamına alınmıştır. Hesap işi işlemeli örneklerin dokuma özelliklerine ilişkin bilgi formundan elde edilen bilgilere göre ürünlerde çoğunlukla bölgede dokunmuş göyneklik kumaş olarak adlandırılan yöresel el dokumalarının kullanıldığı belirlenmiştir. Ürünlerin işlemlerinde; çoğunlukla pamuk iplik, sim, yassı tel ve ipek iplik kullanılmış, ürünlerin kenar temizliğinde ise, pamuk iplik ve sim kullanılmıştır.

Hesap işi ürün örneklerinin tamamında düz ve verev hesap iğnesinin kullanıldığı, tel sarma, gözeme, verev sarma, susma, ciğerdeldi, hasır iğne, muşabak, çekme ajur, antika ve hasır iğne tekniklerinin de uygulandığı görülmüştür. Ürünlerin kenar temizliğinde ise yoğun olarak elde baskı dikişi yapıldığı, makine dikişi, saçak bükme ve hazır harç kullanıldığı görülmüştür.

Hesap işi işlemlerde yoğun olarak kullanılan renklerin mor, yeşil, pembe, koyu mavi, turuncu ve bordo olduğu, koyu yeşil ve açık mavi, sarı, kırmızı, siyah ve altın sarısı sim, yağ yeşili, kahverengi, eflatun, hardal sarısı ve açık yeşil, altın sarısı tel, mercan kırmızısı ve krem, açık pembe ve gül kurusu, kiremit rengi, nar çiçeği ve gri, gümüş beyazı tel ve beyaz rengin de kullanıldığı anlaşılmaktadır. Kenar temizliğinde genel olarak kullanılan rengin krem renk olduğu görülmüştür.

Hesap işi işlemlerde pembe, yeşil, mavi, mor, kırmızı, sarı, bordo, turuncu, altın sarısı, yavruağzı, siyah, kahverengi, eflatun, krem, gümüş beyazı, gri ve beyaz rengin kullanıldığı

görülmüştür. Ürünlerin kenar temizlemede ise yoğunlukla krem renk, az oranlarda yeşil, sarı, pembe, bordo, altın sarısı, kahverengi ve beyaz renk kullanılmıştır.

Hesap işi işlemleri yoğun olarak bitkisel ve nesneli bezemeler, az da olsa geometrik bezeme ve figürlü bezemeler süslemiştir. Ürünlerin işleme motifleri çoğunlukla düzgün sıralamalı ve bağlantılı sıralamalı kompozisyon özellikleri ile oluşturulmuştur.

4.2. Öneriler

Araştırma verilerinden elde edilen bulgulara dayalı olarak aşağıdaki öneriler sunulmuştur.

Önemli turizm merkezlerinden biri olan ve yolların kavşak noktasında bulunması açısından özel bir yere sahip olan Afyonkarahisar ilinin bünyesinde bulundurduğu zengin kültürü, gelenekleri, tükenmeye yüz tutmuş el sanatları ve hesap işi işlemler gündeme getirilip yaşatılmaya çalışılmalıdır.

Afyonkarahisar ilinde el sanatları ve işlemlerin geliştirilmesi, eğitimi için ulusal ve uluslararası kuruluşlarla işbirliği yapılmalı, el sanatları ile ilgili gelişmeler yakından takip edilmelidir.

Afyonkarahisar halkının, üniversite ve öğrencilerin el sanatları konusunda bilgilendirilmesini ve gelişmelerini sağlayıcı, yaratıcı çalışmalar düzenlenmeli ve bu çalışmalar desteklenmelidir. El sanatlarının yaygınlaşması için gerekli eğitim ortamı, araç-gereç ve doküman imkânı sağlanmalıdır.

Antikacılarda satılan işlemeli ürünler belgelendirilip katalog haline getirilmeli, kültürel mirasını yaşatmak ve gelecek kuşaklara aktarmak amacıyla kaybolup gitmeleri engellenmelidir. Antikacılar ve halkın elindeki eşsiz ürünler müzelere kazandırılmalıdır.

İşlemlerde bulunan yöreye özgü desenler ve bu desenlerle bezenen ürünlere gereken değer verilmeli, kültürel mirasa sahip çıkılmalıdır.

KAYNAKÇA

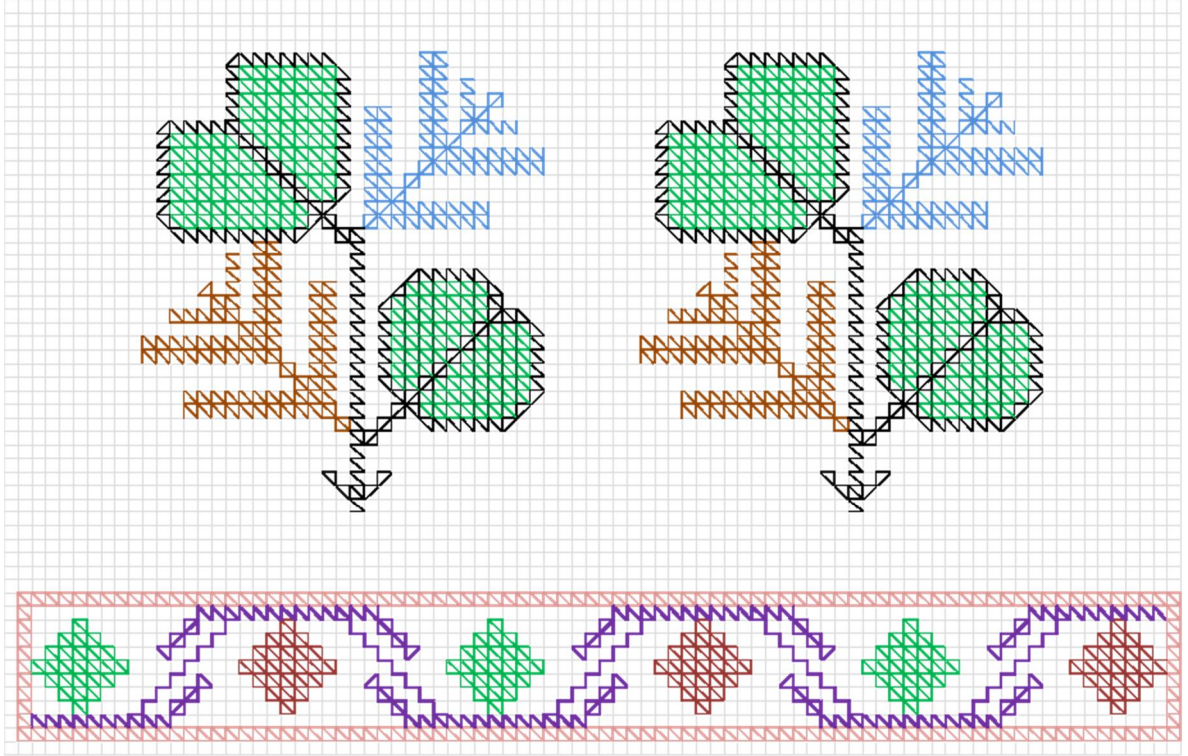
- ANONİM (2013). *Afyonkarahisar Termalin Başkenti*, Afyonkarahisar Valiliği.
- ALPASLAN A Sabiha (1981). *Tasarım Mesleki Resim*. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.
- ALTUNTAŞ, Yener (1994). "El Sanatlarının Dünü, Bugünü ve Sorunları". Kamu ve Özel Kuruluşlarda Orta Öğretimde, Üniversitelerde El Sanatlarına Yaklaşım ve Sorunları Sempozyumu Bildirileri. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- ARSOY, Nihal (2004). "Afyon El Sanatları", *Anadolunun Kilidi Afyon*. Afyon: Afyonkarahisar Valiliği Yayınları.
- BARIŞTA, H.Örcün (1995). *Türk İşleme Sanatı Tarihi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- (2001). *Cumhuriyet Dönemi Türk Halk İşlemeciliği Desen ve Terminolojisinden Örnekler*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- BERKER, Nurhayat (1974). "Türk El İşlemleri", *Sanat Dünyamız* S.2, s.1-10.
- BERKER Nurhayat ve DURUL Yusuf (1970). *Türk İşlemlerinden Örnekler*. İstanbul: Ak Yayınları.
- GÖNÜL, Macide (1973). *Türk El İşleri Sanatı (XVI - XVII. Yüzyıl)*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- KAHVECİOĞLU, Habibe (1994). *Afyon İli Geleneksel Kadın Giysileri İle Bu Giysileri Ellerinde Bulunduran Bireylerin Bazı Özellikleri Üzerine Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÖZDİLER, G. Lütfiye (1990). *Geleneksel Türk İşlemlerinden Antep İşi Ajurları*. Ankara: Lider Matbaacılık.
- SAIN, Bilge (1987). *Hesap İşi El İşlemleri*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- ÖZCAN, Fatma (1994). *Türk Nakışları Öğretim Yaprakları*. Ankara: Önder Matbaacılık.
- ÖZDEMİR Melda ve YETİM Fatma. (1997). "Günümüz Ekonomisinde Geleneksel El Sanatlarının Yeri ve Önemi". *Türkiye'de El Sanatları Geleneği ve Çağdaş Sanatlar İçindeki Yeri Sempozyumu Bildirileri*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- <http://www.tdk.gov.tr/index>.

EK:1 Bilgi Formu Örnekleri
BİLGİ FORMU 1

Fotoğraf No: 2

Örnek No	: 1
Çizim No	: 5
İnceleme Tarihi	: 2012
Ürün Türü	: Uçkur
Bugünkü Durumu	: İyi durumda
Ürünün Boyutları	: 28 cm x 185 cm
Kullanılan Gereçler	
Zeminde	: Yöresel el dokuması
İşlemede	: Pamuk iplik, sim
Kenar Temizlemede	: Pamuk iplik
Kullanılan Teknikler	
Zeminde	: Bezayağı dokuma
İşlemede	: Düz hesap iğnesi, verev hesap iğnesi, sarma
Kenar Temizlemede	: Elde baskı dikişi
Kullanılan Renkler	
Zeminde	: Krem, turuncu
İşlemede	: Siyah, koyu yeşil, mor, turuncu, koyu mavi, kırmızı
Kenar Temizlemede	: Krem
Kullanılan Renkler	
Zeminde	: Krem,
İşlemede	: Gümüş beyazı
Kenar Temizlemede	: Krem
Motif Özellikleri	: Bitkisel bezeme
Kompozisyon Özellikleri	: Dikdörtgen formun kısa kenarlarında bordür üzerinde yer alan dal, yaprak ve geometrik şekilli bitki motifleri düzgülün sıralamalı olarak yerleştirilmiştir.

Çizim No: 5

BİLGİ FORMU 2

Fotoğraf No: 3

Örnek No	: 2
Çizim No	: 6
İnceleme Tarihi	: 2012
Ürün Türü	: Uçkur
Bugünkü Durumu	: Sandık lekeli
Ürünün Boyutları	: 25 cm x 202 cm
Kullanılan Gereçler	
Zeminde	: Yöresel el dokuması
İşlemede	: Pamuk iplik

Kenar Temizlemede
Kullanılan Teknikler
Zeminde
İşlemede
Kenar Temizlemede
Kullanılan Renkler
Zeminde
İşlemede

: Pamuk iplik

:Bezayağı dokuma

: Düz hesap iğnesi, verev hesap iğnesi, verev sarma

: Elde baskı dikişi

: Krem

: Açık mavi, koyu mavi, yavruağzı, turuncu, yağ yeşili,
koyu yeşil, sarı, kahverengi

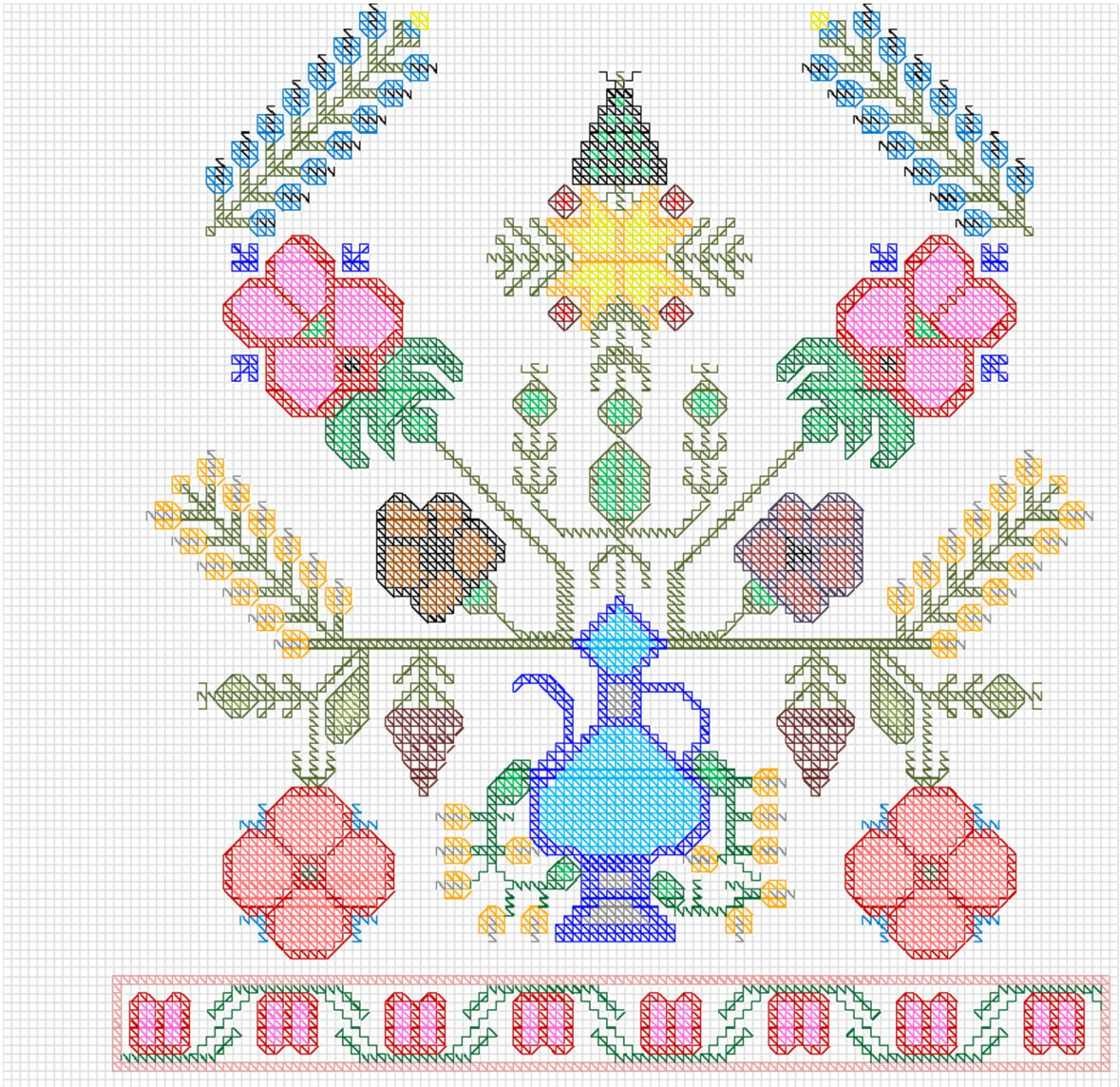
: Krem

: Bitkisel bezeme; dal, çiçek, yaprak, tomurcuk
Nesneli bezeme; ibrik şeklinde vazo

Kenar Temizlemede
Motif Özellikleri

Kompozisyon Özellikleri

:Dikdörtgen formun iki kısa kenarında bordür kullanılmış olup
bordürün üzerinde saksı içerisinde dal, tomurcuk, çiçek ve
yapraklardan oluşan desen uygulanmıştır.

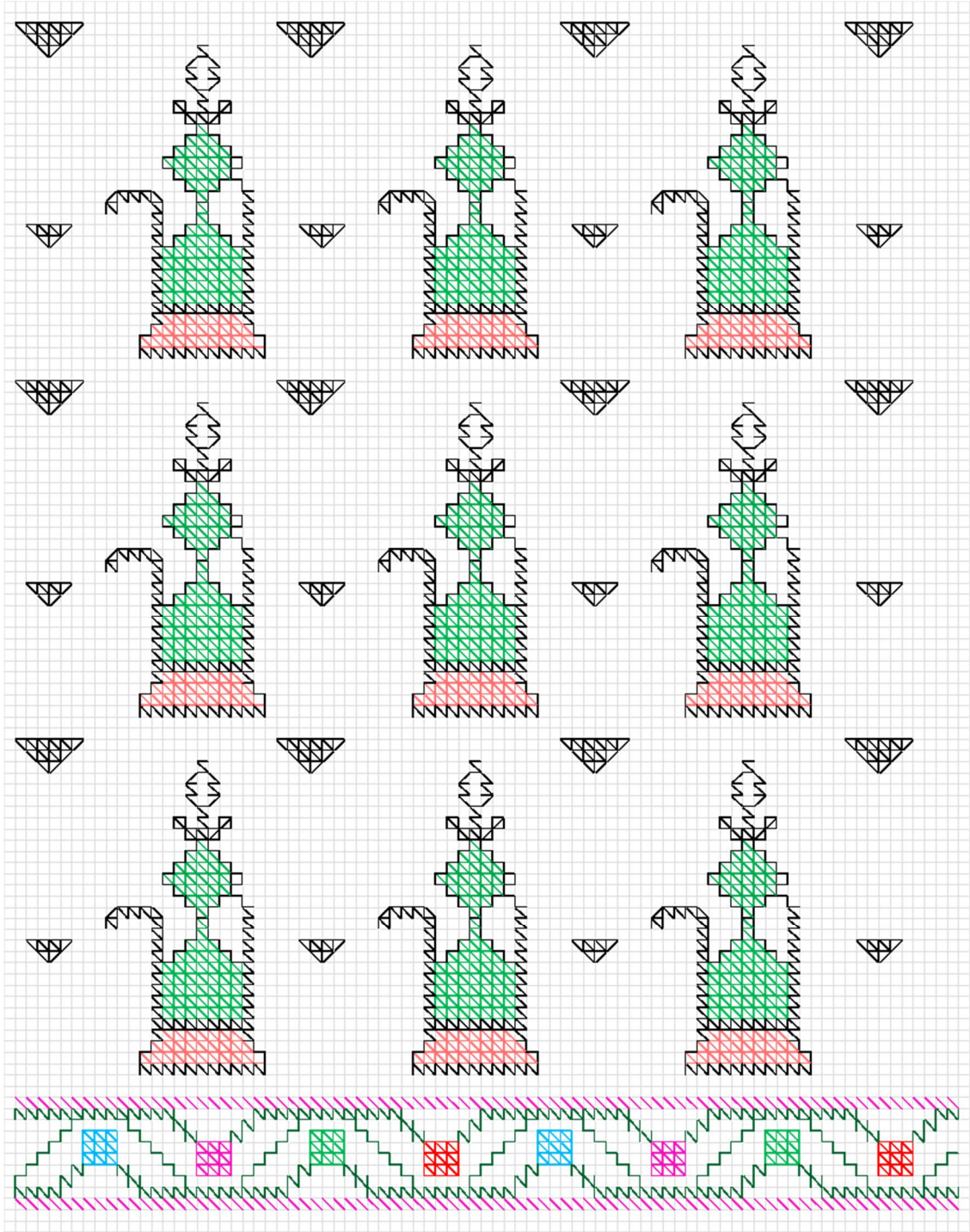
Çizim No: 6

BİLGİ FORMU 3

Fotoğraf No: 4

Örnek No	: 3
Çizim No	: 7
İnceleme Tarihi	: 2012
Ürün Türü	: Uçkur
Bugünkü Durumu	: Sandık lekeli
Ürünün Boyutları	: 24 cm x 200 cm
Kullanılan Gereçler	
Zeminde	: Yöresel el dokuması
İşlemede	: Pamuk iplik
Kenar Temizlemede	: Pamuk iplik
Kullanılan Teknikler	
Zeminde	: Bezayağı dokuma
İşlemede	: Düz hesap iğnesi, verev hesap iğnesi, tel sarma
Kenar Temizlemede	: Makine dikişi
Kullanılan Renkler	
Zeminde	: Krem,
İşlemede	: Altınsarı, siyah, pembe, mor, eflatun, yeşil
Kenar Temizlemede	: Krem
Motif Özellikleri	: Nesneli bezeme; ibrik
Kompozisyon Özellikleri	: Dikdörtgen formun karşılıklı kısa kenarlarında bordür ve üzerinde üç sıra halinde ibrik motifi düzgün sıralama ile yer almıştır.

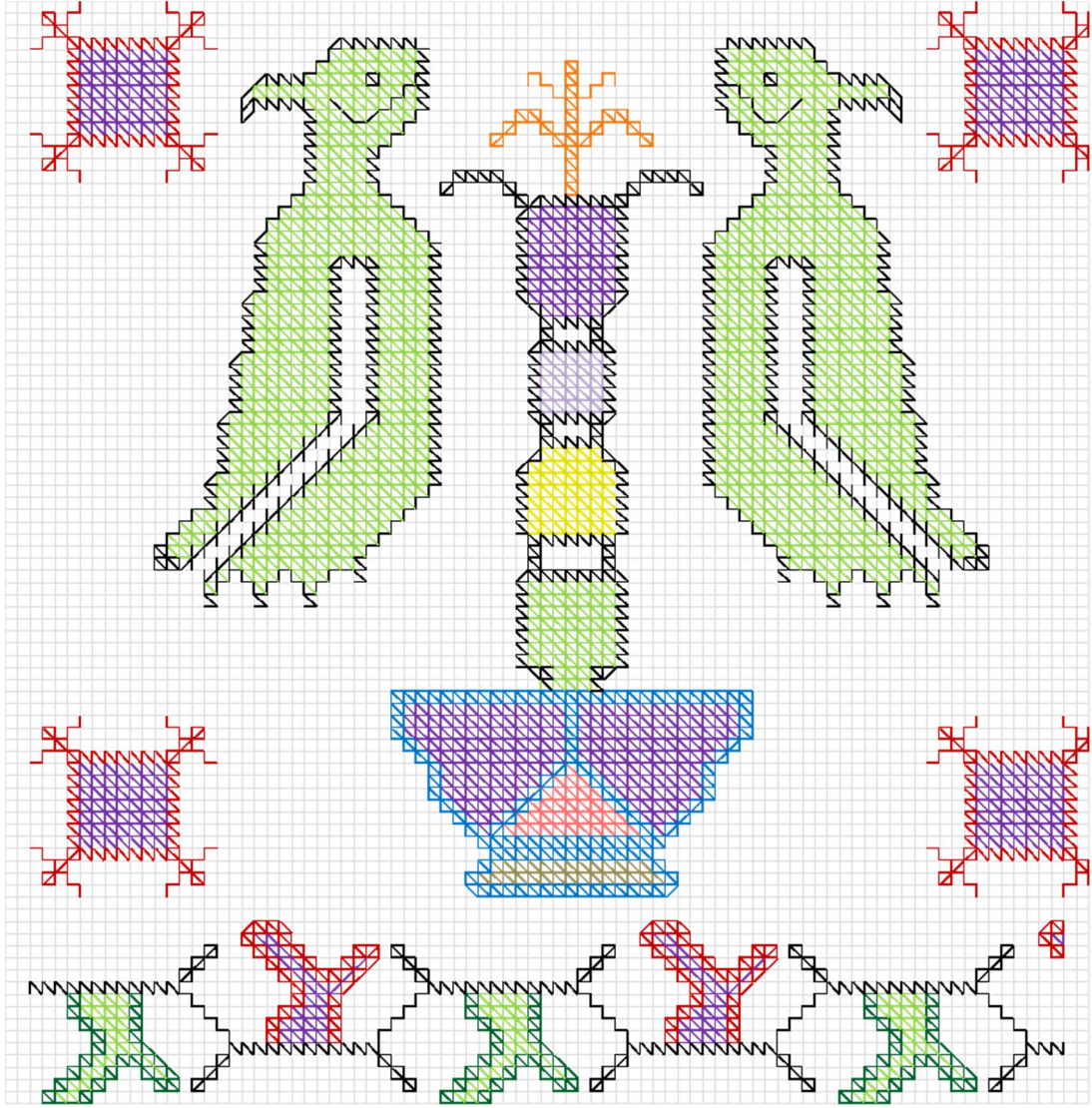
Çizim No: 7

BİLGİ FORMU 4

Fotoğraf No: 5

Örnek No	: 4
Çizim No	: 8
İnceleme Tarihi	: 2012
Ürün Türü	: Uçkur
Bugünkü Durumu	: İyi durumda
Ürünün Boyutları	: 25 cm x 150 cm
Kullanılan Gereçler	
Zeminde	: Yöresel el dokuması
İşlemede	: Pamuk iplik
Kenar Temizlemede	: Pamuk iplik
Kullanılan Teknikler	
Zeminde	: Bezayağı dokuma
İşlemede	: Düz hesap iğnesi, verev hesap iğnesi, verev sarma
Kenar Temizlemede	: Elde baskı dikişi
Kullanılan Renkler	
Zeminde	: Krem
İşlemede	: Koyu mavi, bordo, pembe, yavruağzı, mor, koyu yeşil turuncu, sarı, kırmızı, açık yeşil
Kenar Temizlemede	: Krem
Motif Özellikleri	: Bitkisel bezeme; yıldız çiçeği, yaprak ve dal Hayvan figürlü bezeme; kuş
Kompozisyon Özellikleri	:Dikdörtgen formun kısa kenarları zikzaklar arasında yaprak motifleri "U" şeklinde bordürle çevrelenmiş olup bordürün içine, saksı çiçeğinin iki tarafında birbirine bakar şekilde kuş motifleri yerleştirilmiştir.

Çizim No: 8